

Oponentský posudek disertační práce.

Rea Michalová: **Klasicismus v moderním umění**. FFUK Praha 2006

Disertace je zaměřena na významný fenomén moderní kultury, který zasáhl mj. do malířství, sochařství i architektury. Sleduje obecnější význam a genezi pojmu v zahraniční literatuře, projevy klasicismu od přelomu století až po třicátá léta mimo české prostředí, zejména v oblasti Západní Evropy, a konečně tytéž projevy v českých zemích.

Význam pojmu autorka popisuje podrobně od antiky až k současnému pojetí. Rozlišuje pojem „klasický“ ve smyslu dokonalosti na jedné straně, a ve smyslu odkazu k antice či předcházejícím klasicismům na druhé straně. Správně poukazuje na odlišnost klasicismu a akademismu. Čtenáře navnadí jistě správným tvrzením: „Klasicismus v moderním umění nezaniká. Navrací se.“ Sledování těchto „návratů“ je vlastním tématem práce.

Další část se zabývá právě takovým návratem klasicismu do moderního umění převážně v malířství a částečně sochařství. Architekturu se prakticky nezabývá. Podle autorky novodobý klasicismus může mít více podob. Nedá se ztotožnit s jedním stylem. Michalová rozlišuje modernistický a tradiční klasicismus. Argumentuje ve prospěch respektu k klasicismu a klasicistních hodnot v modernismu, zdůrazňuje nikoliv prioritu či následnost klasicismu vůči jiným stylům, ale paralelnost a souběžnost zdánlivě nesouměřitelných stylů. Michalová postihla nacionalistický podtext klasicismu ve francouzském umění po roce 1914. Za základní rys klasicismu v této době považuje vztah k tradici a zvýšený zájem o problémy výtvarné formy. Požadavek návratu ke kresbě a k základům umění a nejobecněji k řemeslu doprovází „návrat k řádu“ a „návrat k člověku“. Další konstantou klasicismu je podle Michalové obliba určitých námětů (akt, koupání, Commedia dell'Arte) a mýtů (Arkádie). Sleduje klasicistní tendence u Deraina (syntéza primitivismu s klasicismem) a Picassa.

Nevyhne se provokativním tvrzením. Derain dle autorky hledá pravdu. Pravdu, která se rovná neměnné kráse, harmonii, klidu? Může být pravda totožná s ideálem?

Nově definovaná avantgarda je podle doktorandky ta s pozitivním vztahem k tradici a klasické minulosti. Není to protimluv? Není avantgarda ze samé podstaty antitradicionalistická? Jistě je možné i v avantgardě shledat vztah k tradici, ale často subverzivní, podvrtný či jinak manipulující. Osobně bych spíše hovořil o modernismu s respektem k tradici či klasické minulosti.

Klasicismus hovoří podle Michalové velmi tichou řečí. Ale ne vždy. Může být snadno překřičen, jak se dočteme v disertaci, někdy ovšem také sám křičí (viz.

Davidův „revoluční“ klasicismus).¹ V práci se nepíše například také o vztahu klasicismu a totalitních systémů v Itálii, Německu či SSSR či o vztahu klasicismu a socialistického realismu.

Poslední část se zabývá analýzou klasicismu a českého umění. Čteme o klasicismu Kubišty, o koncepci F.X. Šaldy, o moderním klasicismu Jana Preislera, vztahu ke klasicismu v generaci Osmy a Skupiny a zejména Josefa Čapka, a nakonec u umělců ve 20. a 30. letech. Tato část je výčtová, má charakter medailónů jednotlivých umělců a malé encyklopedie. Myslím, že nepřekonal první dvě části. Chybí mi současně jakési shrnutí, závěr.

Michalová preferuje široké pojetí klasicismu, dotýká se i otázek, jak abstrakce může prokazovat klasicistní orientaci. Všude tam, kde jde o řád a harmonii nemusí jít o klasicismus (viz. František Kupka, Eudia, 1933). Všude tam, kde se touží po ztraceném, harmonickém světě, po dávné mytické Arkádii, také nemusí jít o klasicismus (srov. Josef Šíma).

I když chápu svádění poměřovat avantgardní tendence estetikou klasicismu, přece jen bych některé autorkou uvedené příklady širšího pojetí moderního klasicismu nepovažoval za nosné. Osobně bych nespojoval „vědomí řádu“ Michela Seuphora a skupiny Cercle et Carré 30. let s klasicismem 30. let. Myslím, že pojem „konstrukce“ není možné tak snadno ztotožnit s představou moderního klasicismu, jak nám jej podává autorka.

Práce je napsána s neobyčejným zaujetím, do jisté míry jako vášnivý manifest role klasicismu v moderním umění. Autorka využívá emfatického, mírně patetického způsobu psaní. Tak se stane, že jistě v upřímném zápalu napíše, že moderní umění kolem roku 1914 má „nadbytek experimentalismu“ (snad myslela experimentu). Toto nadšení je ovšem sympatické, i když čas od času nezabrání doktorandce ke zkratkovitým tezím. Mondrianův neoplasticismus rozhodně nechápu jako moderní klasicismus.

Poznámku bych měl ke stylu doktorandky. Sleduje-li například Ingrese, je nutné, i když jistě pracné, posuzovat jeho dílo prizmatem současných pohledů a studií,² a tedy se nevyhneme u řady zejména zahraničních umělců, které autorka zahrnuje do své disertace jako jakýsi předstupeň k vymezení charakteristiky pojmu, jít do odborných monografií a studií. To je pochopitelně dosti obtížné. Víme, jak je literatura o řadě představitelích klasicismu rozsáhlá. V takovém rozsahu je nemožné ji studovat u nás (publikace totiž většinou nejsou k dispozici

¹ Viz. Ewa Lajer-Burchart, *Necklines, The Art of Jacques – Louis David after the Terror*. New Haven – London 1999; Philippe Bordas, *Jacques – Louis David: Empire to Exile*. New Haven – London 2005.

² Srov. např. Georges Vigne, *Jean-Dominique Ingres*, München 1995; Dane Arnold – Adrian Rifkind – Susan L. Siegfried (eds.), *Fingering Ingres*. London 2001.

v českých knihovnách). Přesto je to problém závažný, nemáme-li vycházet jen z českého psaní o zahraničních umělcích, nebo z náhodných publikací, vesměs starších, které jsou k dispozici. Zajímalo by mne, jaký měla autorka názor na toto v podstatě objektivní omezení.

Doktorandka vychází z množství citací, které dokreslují složitý diskurz pojmu. Rozsah literatury je úctyhodný. V některých případech, zejména tam, kde shrnuje základní rysy klasicismu po roce 1914, je jejich užití smysluplné a ukazuje na členitost problematiky klasicismu v moderním umění. Často ovšem přebírá dlouhé citáty. Místy je obtížné se orientovat v tom, co je ještě citát a co již autorčin názor.

Výhrady mám k technickému zpracování disertace. Autorka stránkuje jednotlivé kapitoly samostatně, takže je nemožné citovat stránky, aniž bychom nemuseli opakovat názvy kapitol. Podle obsahu si nelze vyhledat konkrétní kapitolu nebo pasáž.

Rea Michalová předložila velmi solidně zpracovanou disertační práci. Prokázala výbornou orientaci v literatuře o tématu. Přesvědčivě poukázala na skutečnost, že klasicismus v moderním umění je fenomén nejen složitý a obtížně zachytitelný jednou definicí, ale také na různé aspekty jeho dobového výkladu jak v Čechách, tak v zahraničí. Doporučuji proto disertační práci k obhajobě.

V Praze 28.12. 2006

Doc. PhDr. Vojtěch Lahoda